

assetjats fins que los del castell eren a la fi del gra de la provisió, e menjaven ja rates e *cucales*, e los cuyros dels pavesos, per fretura de tota altre carn, e per fam», *Cròn.* de Pere el Cerimoniós (ed. Bofarull, p. 397). També el poema de la *Vida Marina*, de fi del S. XIV, porta *cucales*; i assegurat per la rima amb *ales* (p. p. Massó, *RHis*p. ix, 248). «Qui, com ocells, / passen chillant / e sibillant, / com les cigales, / corbs e *cucales*, / van ahucant / ---», «en temps fort breu / fon regirada / e capgirada / fent-se senyora; / per la penyora / qu'en mi havia, / tant s'atrevia; / puy's fon parida, / levàs la brida, / la regna's cala, / torna's *cucala* / e cadenera: / gallina era / que tots temps calla, / mas, en la palla / com ha post l'ou, / tothom la ou», JRoig (*Spill*, vv. 192, 5196). «*Cucala*, ocell conegut: cornix, -icis; *cucala petita*: cornicula», Busa-Nebr. (1507) (B VI, 3.33). No sé pas si avui s'usa fora del País Valencià, car no és evident que vingui del nom de l'ocell quan és el nom mític d'un ésser fantàstic, testificat en el Camp de Tarr. (Montoliu, *BDC* IV, s. v.) i a les *Rondalles* de Mn. Alcover.

És un mot diferent *cucales* (també *clucales*) 'rotllanes d'esparg que posen davant els ulls de la bèstia que tira la sènia' (mall, men.), amb el qual valor és alteració de *clucalles per dissimilació? En el Princ., tanmateix, el recullen Bely. i Lab. 1839, i l'usava ja Verdager, en portar de Folgueroles el primer esbós de l'*Atl.*: «ni a l'àliga li valen les delitoses ales: / prop del sol, on s'enlayra com per a fer-hi niu, / l'ailala 'l viu incendi i cau, com las *cucalas*» (I, 34c; en la versió de 1877, poca diferència: «--- y cau, y amb les *cucales* / y cisnes de les aygües, les cou l'incendi viu»). Resta avui viu en terra valenciana, on el tenen per distintiu de llur vocabulari, a diferència de *cornella* (Renat, «El Camí», 14-iv-34). A Alcoi *kukaléta* (J. G. M., 1935), no sé si fent-hi alguna lleu distinció ornitològica. I també en el Rosselló, segons la *Faune* de Rolland. L'ús popular s'estén fins a la regió murciana, on el vocabulari d'en Sevilla registrava «*cucala*: grajo montano, *Pyrrhocorax graculus*» (també Ga. Soriano); i notem que la gralla (que endemés és el *pyrrhocorax pyrrhocorax*, *DFa.*), encara que no idèntic a la cornella, és un ocell gairebé igual.

Però si procurem atènyer-nos, abans que tot, a les coses antigues, ens interessa més de veure la prolongació del mot cap al Nord. Ja Daudè de Pradas (Roergue, S. XIII) en el *Romans dels Auzels Cassadors*, enumera la *caucala* en una llista d'ocells, junt amb el colom *favar* (Rayn. II, 358a); avui, *caucalo* f. «corneille» a La Sala de St. Peire (Gard, *RLR* xxvi, 75), zona a la qual correspon aproximadament el vocab. llgd. de Sauvages (S. XVIII): «*caoucalos*: des corneilles», «*caoucal*: lâche, mou, pesant; butor», «*caoucalotus*: malingre, maladif». Altrament no és sols llenguadocià: llem. S. *koukêlo* «corneille» (a Meyronne, c.º de Souillac, Lot, segons les enquestes de Fourez), i gascó del Gers *caaculo* amb trasllat del diftong.³

Més sorprenent és de veure que amb el valor de *cucala*, o més exactament 'gralla', es diu *cigala* en els Pirineus Centrals, i en particular a tots els pobles de

Cardós i Vall Ferrera (*BDC* xxiii, 284a), però també en aranès *xigala* (amb el nom de lloc pre-gascó *Şigalêru*, a les muntanyes de Bausén, baixa V. d'Aran, 1933), i *cigalo* a la Vall d'Aura (Marsan). Ho qualificava jo el 1935 de «confusió amb el nom de l'insecte»; però aquesta justificació m'ha deixat al cap dels anys amb dubtes més aviat creixents: allegar, com a prova de la facilitat amb què havia de produir-se, el fet que JRoig faci anar junts els noms dels dos animals alats (supra) no val res, perquè és per la rima.

Algun valor té el que Roig els posi junts com a paradigma d'éssers que ens eixorden com dones amb un xerroteig incessant. Però verament ¿n'hi havia prou amb això perquè s'usés el nom de l'un pel de l'altre? Era tan imminent la confusió quan fonèticament tenien inicials tan llunyanes com *sig-* i *kuk-*? Qui es vulgui acontentar amb això podrà observar que només allà on el nom de la *cigala* esdevenia inútil, perquè no n'hi ha, com en els Pirineus centrals, és on *cigala* s'ha superposat a *cucala*.

Ens quedarà sempre el dubte que potser és un *KOUKÁLA pre-romà, ètimon de *cucala*: amb el seu diftong *ou* estranger i xocant per als romanòfons que ens aportaren el llatí, i essent imitat imperfectament com *koikala/keikala* acabarien alguns per romanitzar-lo del tot com *kikála. Però qui sap si en el fons tots aquests tanteigs van a parar al mateix en definitiva: romans romanitzadors que aportaven el *CĪCĀLA* del seu llatí vulgar (que en els Pirineus no els feia falta) en sentir a la població indígena l'exòtic *KOUKALA* que se'ls feia revés a llurs òrgans fonadors per aquest estrany diftong *ou*, és ja més natural que el substituïssin pel nom de la 'xerraire' *CĪCĀLA* de nom tan semblant: treballengües de paraula al principi, fet consumat de llengua a la bella fi.

En resum veiem que el nostre tipus *KOUKALA* o *KAUKALA* fou comú des dels temps romans, i abans, a tot el nostre domini: des de Múrcia per Alcoi, València i la Calderona, les terres de l'Ebre i fins a les Valls de Cardós i d'Aran per una banda i a Prats de Molló per l'altra; continuant, però, després, fins al Llemosí i fins al Roine. Però si s'atura allí en aquesta forma, segueix encara amb una de no massa diferent, que tenim en el fr. *choucas* [1530, amb variant *chucas* 1539 i alguna altra dada del S. XVI, Bloch i Bloch-W.], i que designa una «petite espèce de corneille».

No sé si hi haurà gaires lingüistes que davant la semblança de *cucala/caucala*, fr. *choucas* i fr. *chouan* (que si ja no és cap cornella, és encara un petit ocell de presa i cridaire, i no sense afinitat ornitològica) i fr. *choue/chouette*, semblança grandíssima de forma, i no menyspreable en la natura, no se'ls faci difícil d'acceptar que tinguin tres o quatre etimologies completament inconnexes, segons Wartburg: desconeguda i potser pre-romana la del primer, cèltica la del tercer, germànica la de l'últim, i quant a *choucas* «muss lautmalenden ursprungs sein» (*FEW* II, 561b16): 'cal que sigui onomatopèic' és un decret que no ens cal respectar.

Cucala/caucala sembla demanar una base *KOUKÁLA/*